

Παντελής Καλαϊτζίδης, Δρ. Θ.

Διευθυντής της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου

Διδάσκων στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας και το ΕΑΠ

Ερευνητικός Εταίρος του KU Leuven

Μέλος του Δ.Σ. της European Academy of Religion

Χαιρετισμός Υποδοχής

1ο Συμπόσιο Ψαλτριών & 1ο Φεστιβάλ Γυναικείων Βυζαντινών Χορών «Η Αγία Καικιλία»

Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Βόλου, 22-11-2019

Πανοσιολογιώτατε Εκπρόσωπε του Σεβ. Μητροπολίτη Δημητριάδος,

Σεβαστοί πατέρες,

Ελλογιμώτατε κ. Στάθη, Ομότιμε Καθηγητά του ΕΚΠΑ και Διευθυντά του Ιδρύματος Βυζαντινής Μουσικολογίας της Ι. Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος,

Αγαπητές ψάλτριες και μελωδοί,

Αγαπητές και αγαπητοί σύνεδροι,

Εκ μέρους της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών σας καλοσωρίζω στην πόλη του Βόλου, την Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος, το Συνεδριακό Κέντρο Θεσσαλίας και την Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών, με την ευκαιρία του πρωτοποριακού αυτού και μοναδικού στο είδος του Συμποσίου Ψαλτριών και του 1^{ου} Φεστιβάλ Γυναικείων Βυζαντινών Χορών «Η Αγία Καικιλία», που συνδιοργανώνουν η Ακαδημία μας, η Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος και Αλμυρού και ο Βυζαντινός Χορός Ψαλτριών «Αι Άδουσαι».

Τόσο για την Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών όσο και για εμένα προσωπικά, η θεολογική σημασία και σπουδαιότητα ενός τέτοιου γεγονότος είναι προφανής. Πράγματι, το καινούργιο και ριζοσπαστικό στοιχείο που χαρακτηρίζει εξ αρχής τη θεολογία και την πράξη της χριστιανικής Εκκλησίας —ως αποτέλεσμα της ευχαριστιακής και εσχατολογικής της ταυτότητας— είναι η υπέρβαση των κάθε μορφής διασπάσεων και τεμαχισμών (φύλου, φυλής, έθνους, γλώσσας, πολιτισμού, κοινωνικής τάξης και προέλευσης). Στην νέα εν Χριστώ πραγματικότητα που βιώνει και κηρύττει η Εκκλησία, δεν υπάρχει χώρος για κανενός είδους διαχωρισμό, διαίρεση ή ανισότητα. Στην παύλεια μάλιστα θεολογία της Εκκλησίας ως Σώματος Χριστού (Α΄ Κορ., 12:12-14· πρβλ. Ρωμ., 12:4-5), όπου λαμβάνει χώρα η εσχατολογική πραγματοποίηση του μυστηρίου της ενότητας, είναι αδιανόητη η οποιαδήποτε διάσπαση, ο οποιοσδήποτε τεμαχισμός της εν Χριστώ ενότητας: «ουκ ένι Ιουδαίος ουδέ Έλλην, ουκ ένι δούλος ουδέ ελεύθερος, ουκ ένι άρσεν και θήλυ· πάντες γαρ υμείς είς εστε εν Χριστώ Ιησού» (Γαλ., 3:28· πρβλ. Κολ., 3:11).

Όπως μπορούμε εύκολα να διαπιστώσουμε, η φυσική και εμπειρική κατάσταση της ανθρωπότητας χαρακτηρίζεται από διαιρέσεις και εχθρότητες, ενώ η κατάργηση των διαιρέσεων, η ενότητα και ειρήνευση αναμένεται να πραγματοποιηθούν εντός της Εκκλησίας,

όπου ο πιστός αντιμετωπίζει τον άλλο άνθρωπο όχι σαν Ιουδαίο ή εθνικό, μορφωμένο ή αμόρφωτο, δούλο ή ελεύθερο, άνδρα ή γυναίκα, αλλά σαν μέλος του σώματος του Χριστού, αφού μέσα σ' αυτό το σώμα μόνος Κύριος είναι ο Χριστός: «τα πάντα και εν πάσι Χριστός» (Κολ., 3:11· πρβλ. Α' Κορ., 15:28). Η χριστιανική, λοιπόν, Εκκλησία εμφανίστηκε στο προσκήνιο της ιστορίας ως η δυναμική εκείνη κοινότητα ανδρών και γυναικών που επαγγέλονταν την επικείμενη έλευση της Βασιλείας του Θεού, ενός καινούργιου κόσμου αγάπης, ισότητας, δικαιοσύνης και ελευθερίας, που θα σήμαινε όχι μόνο τη μεταμόρφωση και ανακαίνιση του κόσμου και της Ιστορίας (Αποκ., 21:1· πρβλ. Αποκ., 21:5), αλλά και των ανθρώπινων και διαπροσωπικών σχέσεων, άρα και των σχέσεων, της θέσης και του ρόλου των δύο φύλων. Για την αρχαία Εκκλησία η παραδειγματική ζωή της χριστιανικής κοινότητας και οι καινούργιες μεταξύ των μελών —και των φύλων— σχέσεις, αισθητοποιούσαν την αλήθεια και την αυθεντικότητα της καινής εν Χριστώ πίστεως. Αυτές οι καινούργιες σχέσεις υπερέβαιναν την κάθε μορφής διάσπαση, τον κάθε μορφής χωρισμό και εγωισμό, οδηγώντας στην ενότητα και καθολικότητα, σε σχέσεις ισότητας και ελευθερίας. Επόμενο ήταν λοιπόν για την αρχαία Εκκλησία, όχι χωρίς προβλήματα, αντιρρήσεις και πωγωνίσματα, να ανατιμήσει τη θέση της γυναίκας, όπως αυτό καταδεικνύεται από πολλά βιβλικά κείμενα, αλλά και από τη ζωή και την πράξη της πρωτοχριστιανικής κοινότητας. Και η μεταγενέστερη όμως πατερική παράδοση στο πρόσωπο ενός αγίου Γρηγορίου Θεολόγου, θα επαναλάβει και θα προεκτείνει δυναμικά την παύλεια θεολογία της ενότητας και της εσχατολογικής πραγματοποιήσεώς της εν Χριστώ, όπου δεν υπάρχει χώρος για κανενός είδους τεμαχισμό ή διαίρεση. Θα πρέπει εν προκειμένω να θυμίσουμε ότι στην αρχαία Εκκλησία η γυναίκα αναλαμβάνει και άλλα, εκτός του παραδοσιακού ρόλου της συζύγου και μητέρας, λειτουργήματα, όπως της περιοδεύουσας ιεραποστόλου, της χαρισματούχου, της κοινωνικής εργάτριας. Η ύπαρξη επιπλέον του θεσμού των Διακονισσών στην Αρχαία Εκκλησία και καθ' όλη σχεδόν την περίοδο του Βυζαντίου (όπου σύμφωνα με τις πιο έγκυρες επιστημονικές αναλύσεις έχουμε να κάνουμε με μυστηριακή χειροτονία και όχι με απλή χειροθεσία), μαρτυρεί για τη νέα αυτή πραγματικότητα.

Παρόμοια δεδομένα ως προς τη θέση της γυναίκας στη δημόσια λατρεία φαίνεται να ισχύουν και μεταγενέστερα, την περίοδο ακμής του Βυζαντίου και κυρίως πριν την εικονομαχία, με την εν γένει ανατίμηση της θέσης της γυναίκας στη λατρεία και αυτής των γυναικείων χορών, οι οποίοι ψάλλουν όχι μόνο σε μοναστηριακούς, αλλά και σε ενοριακούς ναούς ή ακόμη και σε ναούς με υψηλό συμβολικό φορτίο όπως ο Ναός της Αναστάσεως στα Ιεροσόλυμα ή ο αυτοκρατορικός Ναός της του Θεού Σοφίας στην Κωνσταντινούπολη. Η γενικότερη, όμως, συντηρητική στροφή που παρατηρείται τους τελευταίους αιώνες του Βυζαντίου (επικράτηση του μοναστικού έναντι του κοσμικού-ενοριακού τυπικού, βαθμιαία υποχώρηση του θεσμού των Διακονισσών που εκλείπει μετά τον 12^ο αιώνα, κλπ), έκαναν ορατές τις κακοήθειες της Ιστορίας και σηματοδότησαν την υποταγή της Εκκλησίας στον κοινωνικό συντηρητισμό και την ιεροποίηση των απαγορεύσεων και των δομών της πατριαρχικής κοινωνίας. Η υποταγή αυτή, όπως ήταν αναμενόμενο, δεν άφησε ανεπηρέαστες τις αντιλήψεις αλλά και την πράξη της θεσμικής Εκκλησίας αναφορικά με τη θέση της γυναίκας στη δημόσια λατρεία και οδήγησε ουσιαστικά στην απογορέυση της γυναικείας ψαλμωδίας στην Εκκλησία.

Η ιεραρχική υπαγωγή της γυναίκας στον άνδρα —«κληρονομιά» του αρχαιοελληνικού και ιουδαϊκού κόσμου— πέρασε έτσι ως ένα βαθμό στους θεσμούς, τη ζωή και την πνευματικότητα της Εκκλησίας, ιδιαίτερα την μοναστική, αναπαράγοντας σχήματα και δομές σε προφανή αναντιστοιχία με τη θεολογική και εσχατολογική της αυτοσυνειδησία. Το καταθλιπτικό βάρος της Ιστορίας και του κοινωνικού κομπορμιισμού βάραινε πολλές φορές στην ιστορία της Εκκλησίας περισσότερο από την ευαγγελική αλήθεια και αυθεντικότητα, όπως μαρτυρεί, μεταξύ άλλων, η σημερινή εκκλησιαστική και ποιμαντική πραγματικότητα καθώς και η λατρευτική πράξη, που κάθε άλλο παρά φιλική είναι προς τη γυναίκα, σε τέτοιο μάλιστα σημείο ώστε ο καθηγητής Μάριος Μπέγζος να παρατηρεί ότι «η καθημερινή πρακτική της Εκκλησίας αντιφάσκει την ορθόδοξη παράδοση. Η καθημερινότητά μας είναι αντιφεμινιστική, ενώ η ορθόδοξη παράδοση είναι μητριαρχική, δηλαδή φεμινιστική. Όλο το ζήτημα συνίσταται σε τούτο: οι χριστιανοί να γίνουν συνεπείς με τον εαυτό τους».

Ας μην είμαστε όμως απαιδόδοξοι. Όλο και πιο συχνά εμφανίζονται στη σημερινή εκκλησιαστική μας πραγματικότητα χοροί γυναικών που έχουν την αγνή πρόθεση να διακονήσουν την εκκλησιαστική ψαλμωδία και να συμβάλουν με τις όποιες δυνάμεις τους στη δοξολογία του αγίου ονόματος του Θεού. Συχνά μάλιστα οι χοροί αυτοί αγκαλιάζονται από τις τοπικές εκκλησίες (είναι η περίπτωση δύο από τους τρεις χορούς που λαμβάνουν μέρος στο παρόν φεστιβάλ, όπως και κάποιων άλλων) ή και καλούνται να λάβουν μέρος, όχι απλώς σε φεστιβάλ και συναυλίες, αλλά και στην ίδια τη δημόσια λατρεία της Εκκλησίας και μάλιστα σε εξόχως συμβολικές ημέρες του λειτουργικού έτους, όπως στην ακολουθία των Χαιρετισμών ή της Μεγάλης Τρίτης εσπέρας. Ένα τέτοιο σημαντικό γεγονός αποτελεί και η παρούσα διοργάνωση που τελεί υπό την ευλογία της τοπικής Εκκλησίας της Δημητριάδος και του φωτισμένου Επισκόπου της, και που θα κορυφωθεί με τη συμμετοχή των χορών των ψαλτριών στη θεία Λειτουργία της Κυριακής, στον Ιερό Ναό Ευαγγελιστρίας Νέας Ιωνίας. Παράλληλα, πολύ ενθαρρυντικά μηνύματα μας έρχονται από την Εκκλησία της Κύπρου η οποία αποδέχτηκε ομόφωνα σχετική εισήγηση του Καθηγητή του Κανονικού Δικαίου και Κοσμήτορα της Θεολογικής Σχολής ΑΠΘ Θεόδωρου Γιάγκου και πλέον όχι απλώς αποδέχεται την γυναικεία ψαλμωδία στις εκκλησίες, αλλά διορίζει και επισήμως γυναίκες ιεροψάλτριες στις ενορίες της. Το ίδιο ενθαρρυντικά είναι και τα μηνύματα από άλλες Ορθόδοξες Εκκλησίες (στο Λίβανο, τη Ρουμανία ή τη Σερβία), όπου συναντούμε γυναικείους χορούς στα αριστερά να ψέλνουν αντιφωνικά με τους ανδρικούς χορούς με την ευλογία των τοπικών επισκόπων. Να σημειώσουμε εδώ ότι το πρόβλημα της γυναικείας ψαλμωδίας στους ναούς υφίσταται μόνον σε όσες εκκλησίες ακολουθούν την μονοφωνική εκκλησιαστική μουσική (κυρίως τις ελληνόφωνες), ενώ στις εκκλησίες που ακολουθούν το ρωσικό τυπικό οι γυναίκες αυτονόητα συμμετέχουν ή και διευθύνουν τις τετραφωνικές χορωδίες.

Κλείνοντας τον παρόντα Χαιρετισμό, θα ήθελα και από τη θέση αυτή ειλικρινά να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην προετοιμασία και διοργάνωση του παρόντος Συμποσίου Ψαλτριών και του Φεστιβάλ Γυναικείων Χορών: Τον Σεβ. Μητροπολίτη Δημητριάδος εν πρώτοις, που με θερμή και ενθουσιασμό αγκάλιασε από την πρώτη στιγμή την πρόταση της παρούσας διοργάνωσης. Την Δρ. Βυζαντινής Μουσικολογίας και ιδρύτρια-

δομεστικάινα του Βυζαντινού Γυναικείου Χορού «Αι Ἀδουσαι» κ. Σέβη Μαζέρα, για την πρωτοποριακή ιδέα αυτού του Συμποσίου, την εμπιστοσύνη στην Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών και την άριστη συνεργασία. Τον Διευθυντή του Ραδιοφωνικού Σταθμού της Ι. Μητροπόλεως Δημητριάδος «Ορθόδοξη Μαρτυρία» κ. Νίκο Βαραλή για την απευθείας ραδιοφωνική μετάδοση του Συμποσίου και της θείας Λειτουργίας της Κυριακής. Τον τεχνικό του Συνεδριακού Κέντρου Θεσσαλίας κ. Ηλία Κατοίκο για την πάντα πρόθυμη βοήθεια και συμπαράστασή του στην επίλυση σωρείας προβλημάτων. Τους συνεργάτες της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών Βόλου Κλαίρη Νικολάου, Βαλίλα Γιαννουτάκη, Φιλοκτήμονα Σταμόπουλο-Σαμαρά και Παναγιώτη Θεοδοσίου, που σήκωσαν το βάρος της προετοιμασίας του Συμποσίου εκ μέρους της Ακαδημίας. Τους εισηγητές και τις πολυπληθείς εισηγήτριες του παρόντος Συμποσίου για τον κόπο της προετοιμασίας και τη χαρά της συμμετοχής. Τελευταίες αλλά όχι έσχατες, θα ήθελα θερμά και ειλικρινά να ευχαριστήσω όλες εσάς, τις χοράρχισες και ψάλτριες που με προθυμία συμμετέχετε στο σημαντικό αυτό γεγονός και που με την παρουσία και τα ψάλματά σας θυμίζετε στην Εκκλησία την ενεργό ύπαρξη του άλλου μισού του ποιμνίου της και κάνετε ορατή την θηλυκή διάστασή της.

Με τις σκέψεις αυτές σας καλοσωρίζω στην πόλη του Βόλου, την Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος, το Συνεδριακό Κέντρο Θεσσαλίας και την Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών, ευχόμενος γόνιμη και δημιουργική εργασία, καθώς και ευχάριστη διαμονή στην όμορφη πόλη μας.